

Undersøgelse

af

et gammelt persisk Symbol,

bestaaende i en Ring med forskellige Tilsætninger.

Af

Dr. L. Müller.

Forelagt i det kongl. danske Videnskabernes Selskabs Møde
den 18de November 1864.

Det Symbol, som her skal omhandles, slutter sig i Formen til endeel af de Symboler, der have været Gienstand for Undersøgelse i en foregaaende Afhandling ¹⁾, idet en Cirkel udgjør dets væsentlige Bestanddeel, og det er formodentlig af samme Oprindelse; men det skiller sig fra dem i Henseende til Betydningen og Anvendelsen, da det ikke synes at have været et religiøst eller Gudsdyrkelsen vedkommende Symbol. Det findes under tre Hovedformer, som vi skulle betragte hver for sig.

§ 1.

Den under Figg. **a-b** fremstillede Form, som er den ældste, forekommer paa endeel Mynter prægede under Persiens Konger af Achæmenidernes og af Arsacidernes Dynasti. Vi give her en kort Beskrivelse af disse Mynter og paa den tilføiede Tavle Afbildninger af den Side af Mynterne, der indeholder Tegnet.

Mynter prægede under Achæmeniderne.

1. Persiens Konge eller Gud bekæmpende en Løve. **Æ.** Den persiske Konge, staaende med Symbolet i den venstre Haand og en Landse i den høire; foran, Tarsus's Navn med græske Bogstaver; bagved, det samme Navn med phœnicisk Skrift og Blomsten af Træet Hom. (Fig. 1.) **Æ.** 4. ²⁾
2. Ciliciens Satrap tilhest, langsomt ridende, med den høire Haand opløftet; nedenunder, Symbolet. (Fig. 2.) **Æ.** To Krigere i persisk Dragt, vendte mod hinanden, med Hænderne støttede til Landsen; imellem dem, Tarsus's Navn med phœniciske Skrifttegn og det græske Bogstav Γ . **Æ.** 4½. ³⁾
3. Ciliciens Satrap tilhest, i langsomt Ridt, med den ovennævnte Blomst i Haanden; nedenunder en ufuldstændig phœnicisk Indskrift, der formodentlig er den samme som

1) Om Religiøse Symboler af Stjerne-, Kors- og Cirkel-Form hos Oldtidens Kulturfolk, optaget i dette Bind S. 59 f.

2) 2 Exemplarer i Hunters Museum. Udg. af Waddington i Revue num. fr. 1860 p. 452 n° 3, pl. XVIII, 7. Angaaende Blomsten, see nedenfor Anm. 23-24.

3) I Hunters Museum, udg. s. St. p. 452 n° 1, pl. XVIII, 5.

paa foreg. Nr. R. En persisk Krieger, som knælende afskyder en Piil; bagved, Symbolet. (Fig. 3.) R. 4½. 4)

4. Ciliciens Satrap tilhest som paa foreg. Nr; bagved, Spor af en phœnicisk Indskrift; nedenunder, et Ørnehoved og Bogstavet M(?). R. En persisk Bueskytte, som paa foreg. Nr; bagved, Symbolet; foran, et Ørnehoved. (Fig. 4.) R. 4½. 5)

5. Ciliciens Satrap tilhest, galopperende, med Blomsten (?) i den høire Haand; foran, det saakaldte Hankekors. R. En græsk Krieger i Forsvars-Stilling, med Skiold og Landse; foran, Tarsus's Navn med phœnicisk Skrift; bagved, Symbolet. (Fig. 5.) R. 4½. 6)

Mynter prægede under Arsaciderne.

6. Den arsacidiske Konges Brystbillede. R. Det omhandlede Symbol, med en ufuldstændig græsk Omskrift indeholdende Kongens Navn og Titler. (Fig. 6.) Æ. 2. 7)

7. Samme Fremstilling. R. Symbolet, med en pehlvisk Omskrift, der indeholder Navnet Arsaces Vologeses med Titlen Kongernes Konge. (Fig. 7.) Æ. 5-4. 8)

8. Samme Fremstilling. R. Symbolet, uden Omskrift. (Fig. 8.) Æ. 1. 9)

9. Samme Fremstilling. R. En meget raa Efterligning af det sædvanlige Præg paa Reversen af de arsacidiske Drachmer: Kongen siddende med en Bue i Haanden, og en græsk Omskrift. Symbolet er anbragt bag de usammenhængende Streger, der skulle danne Kongens Figur. (Fig. 9.) R. 3½. 10)

10. Samme Fremstilling. R. Kongen siddende; bagved, Symbolet. (Fig. 10.) Æ. 3. 11)

De 5 første Mynter ere prægede i Staden Tarsus af den persiske Konges Satrap i Cilicien, i den anden Halvdeel af det 5te eller Begyndelsen af det 4de Aarh. f. Chr., de 5 sidste i Persien, uvist hvor, under det parthiske Herredømme i Tidsrummet fra det sidste Aarhundrede f. Chr. til Begyndelsen af det 3die eft. Chr.

Man har opfattet dette Tegn forskielligt. I sit Værk over de persiske Satrapmynter kalder Hertugen af Luynes det paa eet Sted et Slags Hankekors, paa et andet Sted et Ring-Signet, men erklærer længere hen, at det er et Symbol, han ikke er istand til at

4) I Hunters Museum, udg. s. St. p. 452 n° 2, pl. XVIII, 6.

5) Mionnet III p. 665 n° 660. Raoul Rochette i Acad. des inscr. T. XVI P. II p. 344. Lajard Le culte de Vénus pl. I, 5. Luynes Num. des Satrapies p. 64 Soli pl. XII.

6) Raoul Rochette i Acad. des inscr. T. XVII P. II p. 225, pl. II, 15. Luynes Num. des Satrapies p. 55 n° 1, pl. VIII, 1.

7) Scott i Num. Chronicle XVII (1855) p. 154 n° 25 pl. Tillagt Arsaces XV (Phraates IV).

8) I forskiellige Samlinger. Mionnet V p. 686-687 n°s 168-171. Edw. Thomas i Num. Chronicle XII (1850) p. 97-101, pl. III, 1-2. Lindsay Hist. and coinage of the Parthians (1852) pl. X, 18. Tillagt Arsaces XXVIII (Vologeses III).

9) I det danske Myntkabinet og andre Samlinger. Jvfr Fr. Lenormant Cat. de la collection de Behr n° 969-970. Tillagt den sidste arsacidiske Konge Arsaces XXX (Artabanus IV).

10) Koehnes Zeitschrift Forts. 1848. S. 67 Taf. VII, 106. Tillagt den samme Konge.

11) Wilson Ariana antiqua pl. XV, 9-10.

forklare.¹²⁾ Raoul Rochette og Waddington have anseet det for en varieret Form af Hankekorset.¹³⁾ Tegnet paa Arsacidernes Mynter er i Mionnets Værk kaldt en Nøgle eller et Symbol, der ligner en Nøgle; Fr. Lenormant antager det for det persiske Cultus-Redskab *Mahru*; Edw. Thomas er tilboielig til at ansee det for Solens Tegn paa en Stang, hvorimod Scott mener, at det muligt kun er en Modification af Hankekorset.¹⁴⁾

Der er neppe Nogen af disse Lærde, som har truffet det Rette. At dette Tegn ikke forestiller en Nøgle eller et Signet, er indlysende. *Mahru*, et Redskab, hvoraf Magerne betiente sig i deres Liturgi for derpaa at lægge et Bundt Qviste (*Barsom*) af Livets Træ (*Hom*), var foroven dannet som en Halvmaane, hvoraf det havde sit Navn¹⁵⁾; allerede Formen er altsaa til Hinder for at antage, at dette Redskab her kan være fremstillet. Solen er paa de persiske, som overhovedet paa asiatiske Monumenter, ikke afbildet som en Ring, men som en Skive eller en Stierne. Det saakaldte Hankekors, et religiøst Symbol, som hyppigt forekommer i de vestasiatiske Lande før Alexander den Stores Herredømme, især paa Mynter, havde, som bekiendt, Formen ♀ eller ♀¹⁶⁾; Korset var karakteristisk for dette Symbol, og det afkortede Kors i den sidste Figur findes aldrig omvendt. At det her omhandlede Tegn ikke er en Variation af samme, sees desuden deraf, at de begge forekomme paa Mynten N^r 5.

Tegnet frembyder en Ring paa et Fodstykke. En Cirkel eller Ring var fra ældgammel Tid i den asiatiske Symbolik en Betegnelse af Evigheden og Verden; dette er Betydningen af den Ring, som holdes i Haanden af assyriske og persiske Guddomme, som er anbragt i Midten af det anthropornithiske og det ornithomorphiske Gude-Emblem paa de assyriske og persiske Monumenter, og som er brugt til S sammensætning af Hankekorset og endeel beslægtede Tegn, der forekomme paa Monumenter og Mynter fra de vestasiatiske Lande, Tegn, ved hvilke Guddommen synes at være symboliseret.¹⁷⁾ Men der maa dog ikke tillægges det her omhandlede Symbol en religiøs Betydning. Medens nemlig de andre med en Ring sammensatte Tegn ere fœiede til Billeder af Guddomme eller af hellige Dyr, som paa en symbolsk Maade repræsenterer disse¹⁸⁾, og derfor maae antages for et guddommeligt Attribut eller et Symbol paa Guddommen, forekommer det Tegn, vi her undersøge, intetsteds

12) Num. des Satrapies p. 55, 64 og 65.

13) See de i Anm. 2-6 anførte Steder.

14) See de i Anm. 7-9 anførte Steder.

15) Anquetil de Perron Zendavesta II p. 532 n° 4. Schwenck Mythologie der Perser S. 255.

16) See den foregaaende Afhandling § 4.

17) See den foregaaende Afhandling §§ 4 (især S. 79-80), 7, 9, 12 og 13. Det Punkt, som sees indeni Ringen af det Symbol, som Kongen holder i Haanden paa Mynten N^r 1, svarer formodentlig til den Kugle eller Skive, som paa de beslægtede asiatiske Symboler oftere er anbragt indeni Cirkelen; see den foreg. Afhandling S. 77 N^r 24 og 27-28, S. 80 og S. 136 N^r 78 og 80.

18) Der findes kun een Undtagelse herfra, nemlig paa Adversen af Mynten N^r 5; see nedenfor Anm. 22.

i Forbindelse med Billedet af en Guddom eller et helligt Dyr. Den persiske Konge holder det i Haanden paa Mynten N^r 1¹⁹⁾; det er anbragt ved Siden af Provindsens Satrap paa N^r 2, ved Siden af en persisk Soldat paa N^r 3 og 4, og paa N^r 5 bag en græsk Hoplit, der forestiller en Leiesoldat i den persiske Satraps Sold.²⁰⁾ Paa de arsacidiske Mynter er det stedse knyttet til Kongens Billede, idet det enten optager Midten af Bagsiden, medens Forsiden indeholder Kongens Hoved (paa N^r 6-8), eller det har Plads bag hans Sæde (paa N^r 9-10). Man kunde maaskee mene, at Tegnet ikke staaer i Forbindelse med de Personer, med hvilke det findes sammen paa Mynterne, og at det altsaa dog, ligesom de andre Tegn af beslægtet Form, kan have været et Symbol, der har betegnet Guddommen²¹⁾ eller i anden Betydning har været benyttet i den religiøse Cultus, saa at det er anbragt paa Mynterne som et Emblem paa Kongens eller Rigets Gudsdyrkelse.²²⁾ Men dette lader sig ikke antage. Under Achæmeniderne blev nemlig den persiske Guddom fremstillet under to andre Symboler, det anthropornithiske og ornithomorphiske (Mihr), og dersom Tegnet havde været et til den persiske Cultus henhørende Symbol, vilde man ikke have truffet det paa Arsacidernes Mynter, fordi, som bekiendt, under Kongerne af dette Dynasti Zoroasters Religion med sin Ild- og Sol-Tilbedelse maatte vige for den græske Polytheisme og Billeddyrkelse. Der kunde endnu spørges, om ikke dette Tegn, da Ringen betydede Evigheden, har været et Symbol paa det evige Liv eller den tilkommende Salighed; Hankekorset synes undertiden at have været anvendt paa denne Maade, og et saadant Symbol kunde have været brugt baade af den persiske og af den græske Religions Tilhængere. Men det lader sig heller ikke opfatte saaledes, fordi der paa de foreliggende Mynter findes et andet Symbol, der har denne Betydning, nemlig Blomsten, som er anbragt bag den persiske Konge med det ringformede Tegn i Haanden paa N^r 1, og som holdes i Haanden af Satrapen paa N^r 3. Denne Blomst udtrykker upaatvivlelig den samme Idee som ellers Lotusblomsten, og maa opfattes som en Blomst af Livets Træ, *Hom*, der i den persiske Religion var et Sindbillede paa Udødelighed²³⁾; saavel Ormuzd som den persiske Konge ere ofte afbildede med denne Blomst i Haanden.²⁴⁾ Det er altsaa en verdslig Betydning, der maa tillægges Tegnet, og

19) At det er Kongen, der er fremstillet, kan slttes af den høie Tiara; Ormuzd og den persiske Konge findes paa forskellige Monumenter og Mynter afbildede med en lignende.

20) Denne Figur er af Raoul Rochette (Acad. d. inscr. T. XVI P. II p. 344 og p. 356-357) anset for den ciliciske eller assyriske Herkules; men naar man seer hen til Dragten og Stillingen saavel som til den Analogi, de persiske Soldater paa de tilsvarende Mynter N^r 2-4 afgive, vil man finde denne Mening uantagelig.

21) See de ovenfor i Anm. 17 anførte Steder.

22) Det er sandsynligt, at Hankekorset har faaet Plads ved Siden af Satrapen paa Adv. af N^r 5, fordi det var et Symbol for den phœniciske Religion, der var fremherskende i Cilicien; see den foreg. Afhandling § 4 S. 81-84.

23) Schwenck Mythologie der Perser S. 242 f.

24) Ormuzd er fremstillet saaledes i det anthropomorphiske Gude-Emblem baade paa persepolitanske

da det igiennem forskellige Tidsrum i forskellige Dele af det persiske Rige har været benyttet paa Statens Mynter, staaer der, saavidt vi skønne, ikke nogen anden Forklaring tilbage end den, at det har været et Symbol paa Kongemagten, det kongelige persiske Emblem, som fra Achæmeniderne er gaaet over til Arsaciderne. Hertil passe fuldkomment Fremstillingerne paa Mynterne; paa de achæmenidiske holder enten Kongen selv Symbolet i Haanden, eller det er anbragt ved Siden af Satrapen, hans Stedfortræder i Provindsen, eller ved Siden af en Kriger, der repræsenterer Hæren, Kongemagtens Støtte; paa de arsacidiske Mynter har det sin Plads bag Kongens Throne eller er forbundet med hans Brystbillede. At et Symbol som Ringen, der egentlig var et Attribut for Guddommen, er blevet anvendt til et Emblem for den persiske Konge, er ganske i Overensstemmelse med de Forestillinger om Kongeværdigheden, der vare de herskende i Asien. Man saae i Kongen, idet man sammenblandede ham med Guddommen, en Manifestation eller Incarnation af denne og viste ham Tilbedelse som saadan. Dette var navnlig Tilfældet i Persien, hvor Storkongen var Gienstand for en slig Hylding og senere Kongerne af det parthiske Dynasti gjorde Fordring paa den samme; Arsaces I blev apotheoseret, og hans Efterfølgere, ligesom de samtidige seleucidiske Konger, der i flere Henseender tiende dem til Mønstre, vilde, endnu medens de levede, betragtes og tilbedes som Guder.²⁵⁾ Det er formentlig denne Betragtningmaade af Kongen som Guddommens Repræsentant eller Begrebet om evig og ubegrændset Magt, der oprindeligt har ligget til Grund for det Tegn paa Kongeværdigheden, med hvilket Persiens Herskere smykkede Hovedet, og som senere blev det almindelige i Occidenten. Dette bestod snart i en simpel flad Guldring²⁶⁾, snart i en bred Ring med opstaaende Takker eller Ornamentter, hvad vi kalde en Krone²⁷⁾, snart i

Monumenter (Flandin et Coste Voyage en Perse pl. CLV og CLVI) og paa ciliciske Mynter (Luyne Num. des Satrapies pl. I, 2; Waddington i Revue num. fr. 1860 pl. XVIII, 1-2). Paa Persepolis's Skulpturer seer man ligeledes oftere Kongen med Blomsten i Haanden (Flandin et Coste anf. St. pl. CXLVI og CLIV-CLVI).

- 25) See, angaaende Arsacidernes Forgudelse, Ammian XXIII, 6. *ΘΕΟΣ* findes paa flere af de arsacidiske Kongers Mynter blandt deres Tilnavne.
- 26) Paa Persepolis's Skulpturer bærer den Person, der dræber Løven, en bred Ring om Haaret; see: Ker Porter Travels in Persia pl. LII-LIV; Flandin et Coste Voy. en Perse pl. CXXIII-CXXIV. I denne og tilsvarende Fremstillinger, der paa en symbolsk Maade betegne Persiens Seir over dets Fiender, lader den Person, der bekæmper Dyret eller Uhyret, sig opfatte som den persiske Konge, ihvorvel det ogsaa er muligt, at det er den Persien beskyttende Gud, man har villet fremstille, da Ormuzd afbildedes i samme Dragt som Perserkongen (f. Ex. i det anthropornithiske Gude-Emblem). Sasaniderne optog igjen de gamle persiske Skikke, og blandt de kongelige Insignier, de brugte, var ogsaa Hovedringen. En persisk Forfatter meddeler, at Sapor I og II og Varahranes II, III og IV bare 2 eller 3 Guldringe om deres Krone eller Hovedprydelse; see Mohl Extrait du Modjmel al-Tewarikh i Journal asiatique S. III T. XI p. 261-263. Man kan ret vel skielne Ringene paa disse Kongers Mynter uden om Kronen eller de Hovedbedækninger af anden Slags, de bære; see Longpérier Méd. des rois Sasanides pl. III-VI.
- 27) Achæmeniderne findes oftere paa Mynter fremstillede med en saadan Krone; see f. Ex. Numismatique

et Bind, *Diademet (Cidaris)*, der enten blev lagt uden om den høie cylindriske Hue, *Tiara'en*²⁸⁾, og andre Hovedbedækninger²⁹⁾, eller bundet om det blottede Hoved³⁰⁾, og saaledes afgav den samme Kredsform. At i Persien en Ring var et Symbol paa Kongedømmet, kan ogsaa slutes af forskellige Fremstillinger paa de kongelige Monumenter og Mynter fra den sasanidiske Periode, i hvilke en Ring, der oftest er prydet med lange Baand, men undertiden ogsaa er uden disse³¹⁾, fremtræder som en betydningsfuld Gienstand, om hvilken Handlingen dreier sig. Paa Klippe-Skulpturerne³²⁾ seer man Overhovedet for Magerne eller Præsterne (Stormobeden) holde den op foran Kongen eller række den til Kongen, som snart modtager den, idet han griber om Ringen eller om dens lange henimod ham flagrende Baand, snart ikkun synes at lægge den høire Haand paa den, medens han løfter den venstre med en Sværgendes Bevægelse; ogsaa Dronningen holder den nogle Steder³³⁾ i Haanden. Paa Mynterne er undertiden den ved Siden af Ildaltret til høire staaende Person, der snart er Stormobeden³⁴⁾, snart Dronningen³⁵⁾, fremstillet med Ringen opløftet i Haanden, medens den til venstre staaende Konge hæver Haanden; paa Adversen af nogle Mynter seer

des rois grecs (Trésor de glypt. et de num.) pl. LXV, 14-15 og pl. LXVI, 14. Den blev senere ogsaa brugt af flere sasanidiske Konger; see Longpérier Méd. des rois Sasanides pl. II, 4-5, pl. III, 1-6 etc.

- 28) Xenophon (Cypæd. VIII, 3, 13) beretter, at Cyrus, Stifteren af det store persiske Rige, har et Diadem om sin Tiara (*διάδημα περὶ τῆς τιάρας*), hans Beslægtede ligeledes, og at det samme endnu var Skik paa hans Tid. At Diademet væsentlig hørte med til den kongelige Hovedprydelse under Achæmeniderne, erfares ogsaa af Curtius III, 3: *Cidarim Persæ regium capitis vocabant insigne; hoc caerulea fascia albo distincta circumibat.* Vel skulde *Cidaris (zitaris, zidaris)* efter dette Sted have været Navnet for Hovedbedækningen eller Tiaraen; men der er Grund til at antage, at det egentlig er det om samme bundne Diadem, der har været kaldt saaledes. Jvfr Spanheim De usu et præstantia num. p. 470 f. Paa Mynterne have saavel de arsacidiske Konger, der ere prydede med Tiaraen (Arsaces VIII, IX og fl.), som den første af Sasaniderne, Artaxerxes, hvor han bærer denne Hovedbedækning (see Longpérier a. St. pl. I), Diademet bundet om samme.
- 29) De meget forskellige Hovedbedækninger, som de sasanidiske Konger ere afbildede med paa Steenmonumenterne og Mynterne, have stedse et Diadem ombundet, hvis lange Endeflge secs bagtil.
- 30) Ifølge Mynterne blev det baaret saaledes af de fleste Konger af det parthiske Dynasti, der efterlignede den græske Skik.
- 31) Ringen er uden Baand paa det Klippe-Monument, der er afbildet paa Tavle LVI i det i følg. Anm. citerede Værk, og paa de Mynter, til hvilke der henvises nedenfor i Anm. 35.
- 32) Flandin et Coste Voyage en Perse pl. IX, XIV, XLIV, LII, LVI, CLXXXII, CLXXXVI, CXCII og CXCII bis.
- 33) Saaledes anf. St. pl. CLXXXVI. Formodentlig er det den samme Ring med lange nedhængende Baand, og ikke en Krukke, som Dronningen holder opløftet i Haanden paa pl. IX; jvfr Afbildningen hos Ker Porter pl. LXII.
- 34) See Num. Chronicle XV pl. ad p. 180 n° 8 og Mordtmann Münzen mit Pehlvi-Legenden Taf. VI, 5.
- 35) Longpérier a. St. pl. IV, 3 og 5; Mordtmann a. St. Taf. VI, 7. I Mordtmanns Beskrivelse af Mynterne kaldes denne Person Ypperstepræsten (S. 41 N° 36). Men paa vel conserverede Exemplarer viser det sig tydeligt, at den bærer et langt qvindeligt Skjørt, og dens Hovedbedækning, som ender i et Dyrehoved, er den samme, som Dronningen er smykket med paa Adv., hvorimod Stormobeden intetsteds paa Klippemonumenterne er fremstillet med en saadan. Longpérier har ogsaa anseet denne Figur for Dronningen (a. St. p. 15-16 og 24).

man endnu Overdelen af den unge Thronarving med den samme Ring i Haanden.³⁶⁾ I alle disse Fremstillinger maa Ringen ansees for Kongeværdighedens Symbol eller det kongelige Diadem; det er paa Ormuzds Vegne, at Stormobeden, hans høieste Tiener og Stedfortræder, overrækker den til Kongen ved hans Thronbestigelse; hvor Kongen ikke ligefrem modtager Ringen, aflægger han en Ed med Hensyn til Kongemagten, hvis Symbol den er, og det er paa Grund af deres Deelagtighed i den kongelige Værdighed, at ogsaa Dronningen og Thronarvingen holde den i Haanden, ligesom disse ogsaa stedse ere afbildede med et tilsvarende Diadem om Hovedet.³⁷⁾ Endelig maa det bemærkes, at den kongelige persiske Standart eller Felttegnet under Sasaniderne, ligesom tidligere den assyriske Konges, bestod i en Ring paa Enden af en Stang.³⁸⁾

36) Longpérier a. St. pl. IV, 3 og 5, pl. IX, 4. Mordtmann a. St. pl. VI, 7.

37) Nylig har Professor Holmboe i en Afhandling om Edsringe (Christiania Vidsk. Selsk. Forhandl. 1863, særsk. Aftryk S. 8-15) søgt at vise, at denne Ring paa de sasanidiske Klippeskulpturer ikke er et Diadem eller et Symbol paa Souveræniteten, men en hellig Ring, ved hvilken Kongen aflægger Ed, idet han bemærker, at Kongen ikke modtager Ringen, men kun lægger Haanden paa den, og at Baandene alene betegne dens Hellighed. Men denne Opfattelse vil vistnok ved en nøiere Undersøgelse findes ikke at være rigtig. I det mindste paa to af Skulpturerne (a. St. pl. LII og CXII bis) er Kongen aabenbart fremstillet som den, der modtager Ringen, da han med den høire Haand griber midt om Baandene, medens den venstre Haand holder Hestens Tøile; her er aldeles intet, som tyder paa Eds-Aflæggelse. Naar Kongen altsaa paa andre Steder ikkun synes at berøre Ringen, idet han aflægger Ed, maa dette ansees for en til Regeringens Modtagelse knyttet Handling og Ringen betragtes ikke som et helligt Symbol, ved hvilket Kongen sværger, men som en Beteegnelse af det, der er Gienstand for Eds-Aflæggelsen, nemlig Kongemagten. At Dronningen og den lille Thronarving holde Ringen i Haanden, lader sig heller ikke forene med den Anskuelse, at den er en Edsring. Naar den ærede norske Forfatter, for at begrunde sin Mening, ytrer (S. 11), at paa Mynterne *ikke een af de sasanidiske Konger har et Hovedsmykke, som ligner den glatte Ring, og at heller ikke de achæmenidiske Konger, hvis Skikke Sasaniderne tildeels optog, fremstilles med saadan Hovedprydelse, men med cylindriske Huer*, henvise vi til Anmærkningerne 26—30 ovenfor. Paa Ruinerne af Achæmenidernes Paladser i Persepolis er en Person, der vel kan ansees for den persiske Konge, afbildet med en simpel flad Ring om Haaret, og en Ring kan skielnes om det nederste af Tiaraen paa Mynterne fra flere sasanidiske Konger, som, ifølge den ogsaa af Prof. Holmboe citerede persiske Forfatter, bare Guldringe, ikke om Haaret, men uden om den kongelige Hovedprydelse eller Kronen. Hvad Hovedbindet eller Diademet angaaer, da var dette i Virkelighed et Tegn paa Kongeværdigheden for alle Persiens Herskere ligefra Cyrus til den sidste Sasanide. Det fremgaaer af de to anførte Steder hos Xenophon og Curtius, at det som et om Tiaraen knyttet Bind var indført af Cyrus og blev brugt af Achæmeniderne, og paa de talrige os opbevarede Mynter og Monumenter ere alle Kongerne af de to følgende Dynastier fremstillede med det enten om Haaret eller om Hovedbedækningen; af hvilkensomhelst Form denne er, fattes aldrig de bagtil nedhængende eller flagrende Ender. At Ringen paa de sasanidiske Klippemonumenter forestiller det kongelige Diadem, har ogsaa været erkendt af Udgiverne af de anførte Værker saavel som af Andre (see Silvestre de Sacy Mém. sur div. antiquités de la Perse p. 67 og Hoeckh Vet. Persiæ Monum. p. 40).

38) Standarten har en Tverstang under Ringen og er prydet med en Fieder og Qvaste; see: Ker Porter Travels in Persia I pl. XX; Flandin et Coste Voy. en Perse pl. CLXXXIV. Den kongelige assyriske Standart har forskellige Figurer indeni Ringen; see: Layard Monum. of Niniveh (1849) pl. 14, 22 og 27; Botta et Flandin Monum. de Niniveh I pl. 57.

§ 2.

Det Tegn, hvis varierende Former her ere afbildede, forekommer paa indo-parthiske Kongers Mynter af 2 Sorter, nemlig:

1. Runde Mynter af Sølv (Potin) og Kobber. Adversen. Kongen tilhæst med den høire Arm opløftet eller holdende en Krands, en enkelt Gang bekrandset af en ovenover svævende Seirsgudinde. Foran findes Symbolet under Formerne **c**, **d** og **e**. Omskriften er forskiellig; paa nogle Mynter: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΓΟΝΔΟΦΑΡΟΥ**; paa andre: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΜΕΓΑΛΟΥ ΥΝΔΟΦΕΡΡΟΥ**; endelig paa andre: **ΑΒΔΛΓΑΣΟΥ**, paa hvilket Navn følger en Række græske Bogstaver, tildeels af forvansket Form, som synes at indeholde Titlen Kongernes Konge og betegne Regenten som en Brødersøn af Gondophares. I Rummet træffes undertiden eet eller flere arianske Bogstaver som Mærker. (See Tavlen Figg. 11 og 12.) Reversen. Følgende forskiellige Typer: en Gud staaende med en Trefork i Armen; en staaende væbnet Gudinde; en staaende Gud med et langt Scepter og den høire Arm udstrakt. En ariansk Omskrift indeholdende Kongens Navn og forskiellige Titler, af hvilke nogle svare til de græske paa Adv., andre ere nye; paa Abdagases's Mynter synes Indholdet at være det samme som af den græske Omskrift. I Rummet, forskiellige arianske Monogrammer og Bogstaver som Mærker.³⁹⁾

2. Fiirkantede Kobbermynter. Adversen. Kongen tilhæst modtagende en Ring (en Krands) af en foranstaaende Figur (en Seirsgudinde). Omskrift: **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΓΟΝΔΑΦΑΡΟΥ**. Reversen. Symbolet, omgivet af en ariansk Indskrift, der indeholder Kongens Navn og Titler. Som Mærker, forskiellige arianske Bogstaver ved Siden af Symbolet eller inden i samme. (See Tavlen Figg. 13 og 14.)⁴⁰⁾

De Konger, hvis Navne læses paa disse Mynter, ere ikke bekendte af Historien⁴¹⁾; de maae have regeret i det til det aracidiske Rige grændsende Indus-Land (Sindh) i Tidsrummet fra det sidste Aarh. f. Chr. til det andet eft. Chr.⁴²⁾ Deres Navne, som endnu

39) Disse Mynter ere udgivne og forklarede i følgende Skrifter. Wilson *Ariana antiqua* (1841) p. 342-343 nr 1-6 og p. 344; pl. V, 16-20 og pl. VI, 1. H. T. Prinsep *Historical results deducible from recent discoveries in Afghanistan* (1844) pl. VIII, 6-7 og 9-12. *Essays on Indian antiquities of the late J. Prinsep* edited by Edw. Thomas (1858) Vol. II pl. XLIII, 13-16, p. 141-142; p. 214-216, Gondophares nr 1-3, Abdalgases nr 2-3, Sub-Abdagases Sasan nr 1. — Paa buddhistiske Mynter findes undertiden et Symbol, der har Lighed med Fig. d, i horizontal Stilling; see Edw. Thomas *anf. St.* Vol. II pl. XLIV, 11-14 og 16.

40) Wilson *a. St.* p. 343 nr 7-8, pl. VI, 2 og pl. XXI, 16. H. T. Prinsep *a. St.* pl. V, 12, 13 og 15. J. Prinsep *Ind. antiquities* by Thomas Vol. I pl. XXVIII, 15 og pl. XXXII, 14; Vol. II p. 215 nr 4.

41) Det maa dog bemærkes, at ifølge Jacobi a Voragine *Legenda aurea* Apostelen Thomas skal have udbredt Christdommen i Indien under en Konge ved Navn *Gundoferus*; jvfr Edw. Thomas *a. St.* Vol. II p. 214 note 4.

42) Med Hensyn til disse Konger og deres Mynter, see de *anf. St.* Wilson p. 338 f., H. T. Prinsep p. 102 f. og Edw. Thomas II p. 173 f.

forekomme paa flere Mynter end de her anførte, ere meget forskielligt skrevne, baade de arianske og de græske, og ligeledes afvige hine ikke ubetydeligt fra disse. Mynterne tilhøre muligviis ikkun to Konger, af hvilke den enes Navn er græciseret til *Gondophares* og *Undopherres*, den andens til *Abdagases*, *Abdalgases* og *Abalgases*. Ligesom Indskifterne vise ogsaa Typerne en Sammenblanding af det Arianske og det Græske; Kongens Dragt er asiatisk, men Gudebillederne ligne i Henseende til Stilling og Dragt meest de græske; Udførelsen er raa og skiødesløs.

Under Formen **c** træffes dette Tegn fremdeles paa en Mynt fra den sasanidiske Konge Sapor I (240-271 e. Chr.). Det er en Sølvmynt af det sædvanlige Præg. Adversen har Kongens Brystbillede med en pehlvisk Omskrift, der indeholder hans Navn og Titler. Paa **R.** sees Altret med den hellige Ild, bevogtet af Kongen og Stormobeden; til høire og venstre ere Kongens Navn og Tilnavn anbragte, ligeledes med pehlvisk Skrift, og foroven to Tegn, af hvilke det ene er det her omhandlede. (See Tavlen N^r 15.)⁴³⁾

Endelig findes Tegnet under samme Form paa Kobbermynter af sasanidisk Præg med en indisk Indskrift, som enten ere slagne under Sapor I i en til det persiske Rige hørende indisk Provinds, eller af en indisk af Sapor I afhængig Fyrste. Disse Mynter have paa Adv. Kongens Hoved, paa **R.** Ildaltret, paa hvis Forside Tegnet har Plads. (See Tavlen N^r 16)⁴⁴⁾.

De engelske Lærde, der have beskæftiget sig med Undersøgelsen af de indo-persiske Mynter, have betragtet dette Tegn paa forskiellig Maade. J. Prinsep ansaa det først for en Caduceus⁴⁵⁾, men kom senere til den Anskuelse, at det var sammensat af to Bogstaver af det gamle Sanskrit-Alphabet, *m* og *n*.⁴⁶⁾ Wilson har med Rette forkastet denne Opfattelse, idet han har gjort opmærksom paa, at disse Bogstaver ikke lade sig forene med Brugen af den arianske Skrift, som Mynterne indeholde⁴⁷⁾; af denne Forfatter saavel som af Edw. Thomas kaldes Tegnet et Monogram, uden Forklaring. Scott⁴⁸⁾ antager, at det er det samme Symbol, som er omhandlet i § 1, altsaa efter hans Mening en Form af Hankekorset.

Ligesom disse Tegn, uagtet Forskielligheden af de Linier, der udgaae fra Ringen foroven og forneden, ikkun ere at ansee for Variationer af eet og samme Symbol, er dette Symbol vistnok ogsaa eensbetydende med det foregaaende. I Henseende til Formen afviger det alene ved Tilsætningerne til Ringen foroven, og Mynterne, paa hvilke det findes, slutte sig nær til de arsacidiske, der ere beskrevne i den foregaaende §, idet de ere prægede

43) Efter et Exemplar i det britiske Museum.

44) Wilson *Ariana antiqua* p. 403 n^r 42 pl. XVII, 19; jvfr pl. XVII, 14, hvor kun den øverste Deel af Tegnet sees paa Altret. Hovedet er formodentlig Saptors, da det ligner det paa Saptors Mynter.

45) I en Afhandling fra 1836, optaget af Thomas i *Indian antiquities* Vol. I p. 538 ad Fig. 15.

46) I en Afhandling fra 1838, optaget af Thomas i det anførte Værk Vol. II p. 141 ad Fig. 13.

47) *Ariana antiqua* p. 340.

48) I *Num. Chronicle* XVII p. 154 note 21.

deels i det samme, deels i et tilgrændsende Land, af Konger, der enten vare samtidige med og formodentlig afhængige af Arsaciderne, eller herskede ikke længe efter disse. Paa de indo-parthiske Mynter (1-2) er Tegnet anbragt paa samme Maade som paa de foregaaende persiske, idet det enten befinder sig ved Siden af Kongen eller udgjør Hovedpræget paa Reversen af Mynter, der have hans Billede paa Adversen. Det passer ganske hertil, at det har været et Emblem paa Kongeværdigheden. Der er heller ikke noget til Hinder for at opfatte det saaledes paa de under Sapor I prægede Mynter; det indtager her den samme Plads i Fremstillingen som paa andre sasanidiske Mynter det i Formen nærstaaende Tegn, der skal omhandles i den følgende § og efter al Sandsynlighed, som vi der skulle søge at vise, har havt en tilsvarende Betydning. Med Hensyn til de foroven fra Kredsen udgaaende Linier er følgende at bemærke. Cirkelen blev som et Symbol paa Evigheden og Verden i billedlige Fremstillinger af Guddommen ofte givet ved en Ring med Baand eller en Krands⁴⁹⁾, og Kongeværdighedens Tegn, der var laant fra Gudesymbolet (S. 157-158), bestod sædvanlig i en Ring med paaheftede Baand eller et Bind (Diadem) med udhængende Ender; det er formodentlig disse Baand, som have foranlediget Tilsætningen til Ringen i det gamle Symbol. Det kongelige Diadem, som et Bind med korte Flige, af samme Form som Overdelen af Fig. d, træffes som en Hovedtyp i Præget paa arianske Mynter.⁵⁰⁾ Rigtignok lader der sig mod denne Opfattelse indvende, at det ikke er fra det Nederste, men fra det Øverste af Kredsen, Linierna udgaae. Men dette er dog, saavidt vi skionne, ikke til Hinder for at betragte Overdelen af Tegnet som en Efterligning af en Krands eller et Diadem; man finder oftere Krands fremstillede med de udstaaende Ender opad, paa Mynter, saavel som paa andre Monumenter⁵¹⁾, og paa de sasanidiske Billedværker og Mynter seer man i Almindelighed Endefligene af det kongelige Diadem eller de Baand, der ere paaheftede den kongelige Ring, staae ud til Siden eller hæve sig opad, som om de vare af et stivt Stof.

§ 3.

Dette Tegn er udelukkende sasanidisk. De 3 første Former findes paa Sølvmynter prægede af Kongerne i det 3die Aarhundrede, nemlig Sapor I, Varahranes I og II og Narses.⁵²⁾ Disse Mynter, af hvilke to ere afbildede paa Tavlen under Figg. 17 og 18, slutte sig i Præget til Fig. 15, der er beskrevet paa foregaaende Side; enkelte Gange seer man paa Adv. Dronningens

49) See Tavlen til den foregaaende Afhandling, Figg. 4-6, 8-9 og 14-15.

50) Prinsep Ind. antiquities by Thomas Vol. II pl. XLII, 6-7.

51) See f. Ex. det i Revue archéol. fr. VI (1849) pl. CX, 3 afbildede Steenmonument fra Afrika, paa hvilket to Personer holde Krands op, der ganske svare til Overdelen af Tegnet Fig. d ovenfor.

52) De ere udgivne paa følgende Steder. Silv. de Sacy Div. antiquités de la Perse pl. VI, 7. Visconti

Brystbillede ved Siden af Kongens og den unge Thronarvings foran samme, og paa R. Dronningen staaende tilhøire ved Siden af Altret istedetfor Stormobeden.⁵³⁾ Tegnet er stedse anbragt paa R., oftest ved Siden af Altrets Flamme, undertiden paa selve Altret. De 2 sidste Former træffes paa Steensulpturerne. I en Kampscene, der er udhuggen i en Klippevæg ved Firuz-abad, har den sasanidiske Konge Tegnet Fig. k paa sit Pilekogger, og det samme er mange Gange gientaget paa Skaberakket af hans Hest; see Tavlen Fig. 19.⁵⁴⁾ Paa to andre af de sasanidiske Klippeskulpturer, den ene paa det samme Sted, den anden ved Nakschi-Redjed⁵⁵⁾, bærer en Person i Kongens Følge en høi Tiara, der er prydet med Tegnet af Formen I; see Tavlen Figg. 20 og 21.⁵⁶⁾

Silvestre de Sacy meente, at dette sasanidiske Tegn forestillede det ovenfor S. 155 omtalte Redskab *Mahru*, der brugtes i den persiske Cultus og ifølge Navnet var maaneformet.⁵⁷⁾ Denne Forklaring er senere optagen af Longpérier og Fr. Lenormant.⁵⁸⁾ Men man vilde neppe have anbragt et saadant Redskab som Mærke eller Zirat paa Hestetøi og Vaaben, ligesaa lidt som paa selve Altret med den hellige Ild; det maa ogsaa bemærkes, at der paa andre sasanidiske Mynter findes en Gienstand afbildet, som har en halvmaaneformet Overdeel, men iøvrigt er anderledes dannet, og som efter al Sandsynlighed forestiller det nævnte Redskab.⁵⁹⁾ De engelske Lærde Thomas og Scott ere heller ikke gaaede ind paa denne Forklaring; de antage, at det er det samme Tegn som paa de indoparthiske Mynter⁶⁰⁾, hvilket af den Første er ladt uforklaret, af den Sidste er betragtet som en Variation af Hankekorset. Mordtmann har ikke fremsat nogen Mening om det.

At dette Tegn er eensbetydende med det, der har været omhandlet i den foregaaende §, uagtet Tilsætningen foroven ligner en Halvmaane og Ringen undertiden er meget lille i Forhold til denne, kan allerede slutes deraf, at det forefindes paa Mynter af samme Præg

Iconogr. gr. pl. LI, 6 og 9. Longpérier Méd. des rois Sassanides pl. III, 3 og 7; IV, 1 og 3; V, 2 og 3. Mordtmann Münzen mit Pehlvi-Legenden Taf. VI, 7 og 9. Fr. Lenormant Cat. de la coll. de Behr n° 1017, 1024 og 1026.

53) Saaledes paa Fig. 18; jvfr ovenfor Anm. 35.

54) Efter Flandin et Coste Voyage en Perse pl. XLIII.

55) Flandin et Coste a. St. pl. XLIV og CXCI.

56) Paa en skaaren Steen, udgiven af Visconti (Iconogr. gr. pl. LI, 10, p. 168 note), har Brystbilledet af en persisk Fyrste, som Forf. ifølge den pehlviske Indskrift antager for Babek, Søn af Sasan og Fader til Ardeschir, Tiaraen prydet med et Tegn, der har Lighed med det her omhandlede.

57) Div. antiquités de la Perse p. 200.

58) See de i Anm. 52 anførte Steder.

59) Disse hidtil uforklarede Figurer forefindes enten ved Siden af Kongens Brystbillede eller som Hovedfremstilling paa R.; see: Wilson Ariana ant. pl. XVII, 20; Longpérier Méd. Sasan. pl. VI, 6; Prinsep Ind. ant. ed. Thomas Vol. I pl. XXXIII, 5. Det Redskab, som under Navnet *Mahru* endnu bruges i den persiske Gudstieneste, er af en lignende Form; see Anquetil de Perron Zendavesta T. II pl. X, 4 ad p. 532 n° 4.

60) Num. Chronicle XII p. 98 note; XVII p. 154 note 21.

som de, der indeholde Fig. c, fra den samme Konge og hans nærmeste Efterfølgere, ligeledes over Ildaltret eller paa dette selv. Men dersom Tegnet er identisk med det foregaaende, kan det ikke forestille Mahru, da Fig. c ikke har Overdelen dannet som en Halvmaane. Det lader sig ikke ansee for et Symbol paa den persiske Guddom, da det oftere er anbragt ligeoverfor Tegnet , der efter al Sandsynlighed betegner denne.⁶¹⁾ At det træffes paa selve Altret, kan ikke begrunde dets Henførelse til Guddommen, fordi man paa det samme Sted ogsaa finder Bogstaver, der betegne Myntens Ægthed eller Prægestedet⁶²⁾; men da i Persien den kongelige Værdighed var forenet med den præstelige⁶³⁾ og Kongen selv staaer ved Siden som Helligdommens Vogter, er det let at forklare, at det kongelige Emblem er anbragt paa Altret. Det er imidlertid især Fremstillingen af Kongen tilhest paa det anførte Klippemonument, der viser, at det er en Betydning som den af os foreslaaede, der maa tillægges Tegnet; paa samme Maade som her Kongens Pilekogger og Hesteskaberak⁶⁴⁾ ere smykkede med det, bleve i Middelalderen Fyrsters og Ridderes Emblemer eller Mærker anbragte paa deres Vaaben og Hestetøi. Den Person i Kongens Følge, paa hvis Hovedbedækning Tegnet findes, er formodentlig Hærens eller Livvagtens Øverste, da han indtager en fremragende Plads, bærer en meget høi Tiara og holder Hænderne paa Heftet af Sværdet. Det er ovenfor (S.157-159) viist, at ogsaa under Sasaniderne Ringen maa have været et Symbol paa Kongeværdigheden, da den udgjorde en væsentlig Bestanddeel af den kongelige Hovedprydelse, og man paa Monumenterne og Mynterne seer Kongen modtage en Ring af Ormuzds øverste Præst og saavel Dronningen som Thronarvingen holde en Ring i Haanden. Naar man endelig tager Hensyn til den oprindelige Betydning af Ringen som et Symbol paa Guddoms-Væsen og -Magt, og til dens Sættning med Maanens Tegn i det sasanidiske Symbol, vil man finde, at et saadant Emblem ganske staaer i Samklang med de Titler, Kongerne af dette Dynasti anmassede sig, og med de Insignier, de bare. I Indskrifterne paa Steenmonumenterne og Mynterne fører ikke blot den sasanidiske Konge Titel af Kongernes Konge og betegnes som Jordens Hersker; men han kaldes tillige *den Guddommelige, den af himmelsk Slægt udsprungne, Guds Søn* og ligefrem *Gud, Lysets Gud*⁶⁵⁾, og i de

61) Dette er viist i den foregaaende Afhandling S.105. Hverken det ene eller det andet af disse Tegn staaer i Forbindelse med den Person, over hvilken det er anbragt, hvilket sees deraf, at de skifte Plads, og snart det ene, snart det andet befinder sig tilvenstre over Kongen eller tilhøire, hvor Stormobeden eller Dronningen staaer.

62) See Mordtmann a. St. S. 8 Nr 2 og 3; jvfr S. 42 Nr 39 og fl. St.

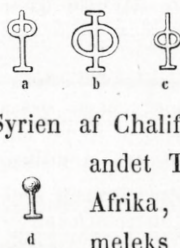
63) Philostrat. Vita Apollonii I, 31. Jvfr Visconti Iconogr. gr. III p.147 note 1.

64) At disse Tegn ikke ere anbragte paa Hestens Krop, som man ved Afbildningen kunde fristes til at antage, men paa en tætsluttende Bedækning, kan udledes af andre af de sasanidiske Klippeskulpturer, paa hvilke man tydeligt seer, at Hestene have en snæver Beklædning, der er sammenbunden foran Bringen og ender midt paa Baglaarene (f. Ex. Flandin et Coste a. St. pl. CLXXXIII og CLXXXIV). Hestens Figur er, som Tegningen viser, temmelig beskadiget.

65) Silv. de Sacy Div. antiquités de la Perse p. 34 f. og p. 59 f. Hoeckh Vet. Mediæ et Persiæ Monumenta

hos de gamle Forfattere meddeelte Breve finder man blandt forskellige pralende Titler ogsaa: *Solens og Maanens Broder*, og *den Evige*.⁶⁶⁾ I Fremstillingerne, baade paa Monumenterne og paa Mynterne, bærer Kongen ofte Verdenskuglen⁶⁷⁾ paa Hovedet over sin Krone eller Tiara, og desuden Solens og Maanens Tegn. Dette, at Sasaniderne udvidede deres Slægtskab til Maanen, var formodentlig Grunden til den Forandring, der foregik med det kongelige Emblem under Sapor I, hvorved de fra Cirklen udspringende Linier, der forestillede Enderne af et Diadem eller en Krands, bleve omdannede til en Halvmaane.

Den fornævnte engelske Lærde Edw. Thomas⁶⁸⁾ har troet at gienfinde det Symbol, som i det foregaaende har været Gienstand for Undersøgelse, i to Tegn, som forekomme paa endeel af de tidligste Mynter fra de arabiske Chalifer. Det ene af disse Tegn, hvis varierende Former her ere afbildede under Figg. a, b og c, udgjør Hovedpræget paa Reversen af Kobbermynter, slagne i Syrien af Chaliferne fra Moavyah til Abdalmelek i Tidsrummet 641-705 eft. Chr.⁶⁹⁾ Det andet Tegn, som her er fremstillet under Fig. d, forefindes paa Mynter prægede i Afrika, ligeledes som Hovedtyp paa Reversen, først paa Kobbermynter fra Abdalmeleks Regiering⁷⁰⁾, dernæst paa Guldmynter fra hans nærmeste Efterfølgere⁷¹⁾. Baade det første og det sidste ere anbragte ovenover flere Streger, der synes at forestille Trin. Vi skulle her til Slutning undersøge, om disse Tegn ere det samme som det persiske, eller om de staae i Forbindelse med dette.

p. 37, 40, 51 og 125. Beskrivelsen af Mynterne hos Longpérier og Mordtmann anf. St. Tilnavnet *Lysets Gud* forefindes paa Hormisdas I's Mynter; see Mordtmann anf. St. S. 37-38 N° 26 og 29.

- 66) Sapor II kalder sig *Particeps siderum, frater Solis et Lunæ* i et Brev hos Ammian XVII, 5, jvfr XXIII, 6. Chosroes II fører i et Brev, meddeelt af Theophylactus Simocatta IV, 8, følgende Titler: *ἐν θεοῖς ἀνθρώπος αἰώνιος, ἐν τοῖς ἀνθρώποις θεὸς ἐπιφανέστατος, ὑπερένδοξος, ἡλίῳ συνανατέλλων καὶ τῇ νυκτὶ χαριζόμενος ὄμματα.*
- 67) Denne Kugle er undertiden mærket med Maanens eller med Guddommens Tegn; see Longpérier a. St. pl. III, 1 og 7.
- 68) Num. Chronicle XII p. 98 note.
- 69) Disse Mynter findes i følgende Værker. Adler Mus. cuficum Borgianum P. I tab. IV. Castiglioni Monete cufiche del Museo di Milano tav. VIII, 1-4; XIV, 10. Marsden Num. orientalia pl. XVII n^o CCXCIV-CCXCVIII. De Saulcy Lettres à Reinaud i Journal asiatique S. III T. VIII (1839) p. 472 f. pl. I-II. Marchant Lettres sur la numism. ed. 1851, Annot. de Longpérier p. 16-17, pl. I, 9-10.
- 70) Marsden a. St. pl. XVII n^o CCC. De Saulcy a. St. T. VII p. 347 pl. og p. 360-361. Longpérier a. St. pl. 14 pl. I, 7.
- 71) De Saulcy a. St. T. X p. 392. Cat. de la collection de Torre pl. XIV, 4-5. Et Exemplar haves i det danske Myntkabinet.

Chaliferne sloge i Begyndelsen ikke Mynter med et særegent Præg, men beholdt i det væsentlige Præget paa de Mynter, der vare gængse i de erobrede Lande, saavel i Persien, som i de Lande, der havde hørt til det græske Keiserdømme. De Kobbermynter, der udgik fra Myntstederne i Syrien, efter at denne Provinds var fratagen Heraclius, have, ligesom tidligere, paa Adversen Billedet af den byzantinske Keiser, alene eller med een eller begge Sønerne ved Siden, og paa Reversen et stort **M** eller **m**, der betegner Værdien (40 Nummia eller Lepta), med Stadens Navn paa græsk og undertiden Christi Monogram ved Siden; hertil er ikkun med arabisk Skrift føiet Navnet paa Staden og et Ord, der angiver, at Mynten var autoriseret af Regeringen. Efterhaanden blev Præget paa disse Mynter mere og mere muhamedansk; Chalifens Figur blev sat istedetfor den byzantinske Keisers, den græske Indskrift blev ganske fiernet, og der anbragtes paa begge Sider en arabisk, indeholdende muhamedanske Sentenser eller Chalifens Navn og Titel. Ikkun det store **M** eller **m** paa **Ὶ**. beholdt man ⁷²⁾, eller anbragte istedetfor samme det Tegn, der er fremstillet under Figg. **a-c**. Man har anseet dette for en Variation af Christi Kors ⁷³⁾, en Anskuelse, som ikke lader sig fastholde; det frembyder ikke noget Kors, hvilken Form dog er den karakteristiske for Christendommens Symbol, og samtidigt med at man fiernede den græske Keisers Billede og de Christnes Emblemer for at give Mynten et muhamedansk Præg, kunde man ikke sætte et christeligt Symbol istedetfor det græske Taltegn. De Saulcy og Longpérier, der have gjort disse Mynter til Gienstand for en særegen og omhyggelig Undersøgelse, have ikke givet nogen Forklaring af Tegnet. ⁷⁴⁾ At det, som Thomas har meent, skulde være det gamle persiske Symbol, der var benyttet, er ikke rimeligt; det skiller sig fra dette derved, at Kredsen er elliptisk og giennemskiæres af den perpendikulære Linie, og fra den sasanidiske Form, hvilken det havde ligget nærmest at optage, tillige ved Fraværelsen af Halvmaanen. Det maa ogsaa bemærkes, at Tegnet ikke forekommer paa de under Chaliferne i Persien prægede Mynter, hvor man snarest skulde have ventet at finde det, men alene paa dem, der sloges i Syrien, hvor der ikke var nogen Anledning til at bruge det persiske Symbol. Der er, saavidt jeg skønner, Grund til at antage, at det er det græske Bogstav **Φ**, og at det betegner Myntsorten, nemlig som Begyndelsesbogstav af *Follis*. *Φόλλις* eller *φόλις*, eensbetydende med Obol, var i det byzantinske Rige Navnet paa den meest gængse Kobbermynt, af hvilken der til forskellige Tider efter den vaxlende Curs regnedes et større eller mindre Antal paa Guldmynten Solidus ⁷⁵⁾; Araberne optog Navnet og kaldte derefter deres Kobber-

72) See: Adler a. St. tab. VI, 51; Castiglioni a. St. tav. VIII, 5-6; De Saulcy a. St. T. VIII pl. fig. 1, 2 og 15.

73) Adler a. St. I p. 71. Münster Sinnbilder der alten Christen I S. 73 N° 8. Marsden a. St. p. 287.

74) See de ovenfor Anm. 69 anførte Steder. I Artiklen i Journ. as. T. VIII p. 483 anføres en af en Muhamedaner meddeelt Udtydning, som er aldeles uantagelig og ogsaa forkastes af De Saulcy.

75) See Mommsen i Pinders u. Friedländers Beiträge z. ält. Münzkunde (1851) S. 113 og i Römisches Münzwesen (1860) S. 807 Anm. 239 og 240, S. 841 og S. 847 Anm. 372.

mynter *Fels* eller *Felus*, som hyppigt forekommer, i den arabiske Indskrift paa samme. Tegnet giengiver fuldkomment Formen af det græske Bogstav *Phi*; det findes ikke paa Guld- eller Sølv-Mynter, men alene paa Kobbermynter af den almindelige Sort, og det træder paa disse istedetfor det Tegn, der angav Værdien. Det er ikke vanskeligt at forklare sig Grunden til denne Forandring. Da Præget paa Kobbermynterne var blevet arabisk med Undtagelse af det græske Taltegn, var det naturligt, at man omsider ogsaa bortkastede dette, saameget mere som det, paa Grund af Kobbermynternes i Tidens Løb formindskede Vægt, kun angav den nominelle, ikke den virkelige Værdi ⁷⁶⁾, og den græske Beregning i Nummia formodentlig var lidet i Brug under Chaliferne og snart ganske ophørte. Ved Bogstavet Φ betegnede man paa eengang Myntens græske og arabiske Navn; at hertil det græske og ikke det arabiske Skrifttegn anvendtes, kan ikke være paafaldende, da vi finde **M** og **IS** paa Mynter, der iøvrigt ere fuldstændigt arabiske. ⁷⁷⁾ Man gjorde herved en Indrømmelse til de græske Undersaatter uden at støde de muhamedanske, og ved at sætte dette Φ ovenpaa flere Trin i Lighed med Korset, bevarede man en vis Overensstemmelse med de tidligere Mynter.

Ogsaa de Mynter, der i Afrika bleve prægede af de arabiske Statholdere, sluttede sig i Begyndelsen til de gængse Mynter, og Præget undergik gradeviis Forandringer, førend det blev ganske muhamedansk. Man beholdt saaledes i den første Tid paa Adv. Billedet af Keiser Heraclius, undertiden med Sønnen ved Siden; men den græske Indskrift afløstes af en latinsk (forvansket) eller en arabisk, og paa **R**. blev den byzantinske Hovedtyp, som paa Guldmynterne bestod i Christi Kors, paa Kobbermynterne sædvanligt i det græske Bogstav, der angav Værdien, enten forandret til **T** ⁷⁸⁾ eller til det omtalte Tegn Fig. d. Betydningen af dette sidste er vistnok vanskelig at bestemme. Thomas's Mening, at det er det gamle persiske Symbol, der er optaget, har ikke Sandsynlighed for sig, baade fordi Overdelen er en Kugle eller Skive, ikke en Ring, og fordi det er i et fra Persien fiernt liggende Land, at disse Mynter ere prægede. Det er meget vel muligt, at denne Figur ikke har havt nogen Betydning. Man vilde af Mynterne borttage hvad der stod i Forbindelse med det

76) De med **M** betegnede Stykker gialdt oprindelig $\frac{1}{150}$ af Guldmynten Solidus, da der gik 6000 Nummia paa denne; men efter Justinian den Stores Tid var Kobbermynternes Vægt bleven betydeligt forringet og deres Værdi i Forhold aftagen. I Alexandrien gialdt saaledes under Keiser Heraclius Myntstykkerne med **M** kun 12 Nummia, som man kan udrage deraf, at der paa nogle af dem findes **IB** paa Siderne af **M**, og der hørte altsaa 500 af disse Stykker til en Solidus; jvfr Stuart Poole i Num. Chronicle XVI p. 119-121. Paa een af de foreliggende arabiske Mynter befinder Φ sig imellem **I** og **S**, hvilke to Ziffre ifølge den Analogi, de byzantinske Mynter afgive, upaatvivlelig betegne 16 Nummia (see Marsden Num. orientalia p. 287 N^o CCXCIV, hvor der er fremsat en anden og uantagelig Gisning om disse to Tegns Betydning); dette lader slutte, at i Syrien under Chalifernes Herredømme de med **M** mærkede Stykker, der ere af samme Størrelse, have havt en tilsvarende Værdi, langt under den ved Taltegnene angivne.

77) See Anm. 72 og 76.

78) See De Sauley Journ. asiatique S. III T. X p. 389-391.

græske Keiserdømme og den christelige Religion og give dem et muhamedansk Præg, men tillige saavidt muligt bevare deres Udseende; derfor var det, at paa de i Syrien slagne Mynter, uagtet den muhamedanske Uvillie mod Billeder, Chalifens Figur afløste Keiserens. Der skulde altsaa paa **R.** sættes en Fremstilling, der ikke var altfor forskiellig fra den tidligere; man lod det først beroe ved at borttage Overdelen af det christelige Kors; men da det derved fremkomne **T** ogsaa var en Korsform, der brugtes i den christelige Kirke, anbragte man en Kugle eller Skive istedetfor Armene, for saaledes at fjerne enhver Lighed med de Christnes Emblem.

1.

3.

2.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

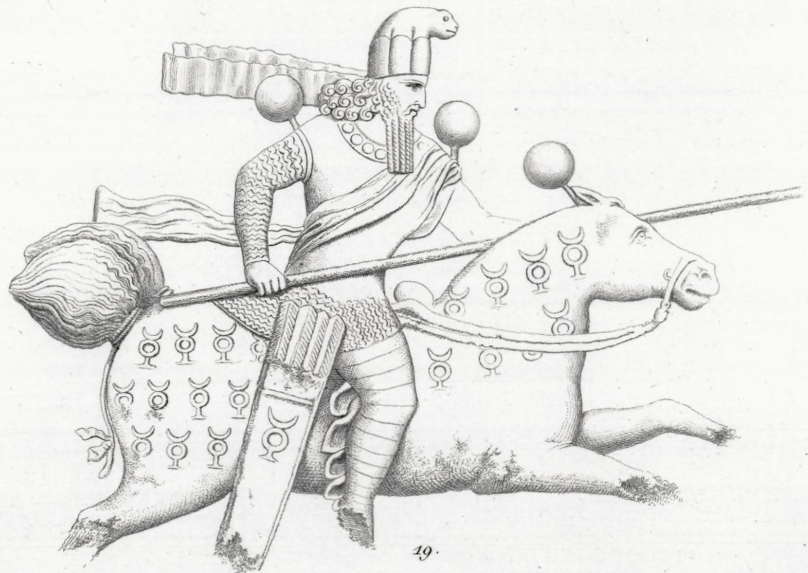
18.

20.

21.

19.

